

Les filles de Lilit

Carlota Gurt

El que s'allunya de la normalitat fa por. També les dones fan por, sobretot les que s'esgarrien com les ovelles, és a dir, les que no segueixen el camí establert i emprenen camins incomprendibles. El que no compremem també fa por. L'origen de les bruixes és aquesta por i aquesta incomprensió.

A Catalunya vam ser (tristos) pioners de les caceres de bruixes. Casa nostra és un dels primers llocs d'Europa on està documentada i vam ser els primers a tenir una llei, redactada el 1424 a la Vall d'Àneu, que tipificava el crim de bruixeria.

Però tot això no va aparèixer del no-res. Al contrari, feia segles que es covava. La persecució de les bruixes que arrenca al XV i s'allarga fins al XVIII és la culminació d'unes idees que durant molt anys havien estat fent xup-xup. A Catalunya, com a molts altres llocs—tot i que no arreu— més del 90% de les víctimes de la cacera de bruixes són dones. Tampoc això no és casualitat.

¿Però qui eren les bruixes? Podem trobar acusades amb perfils de tota mena —n'hi ha de joves i de velles, de casades i de solteres, amb fills i sense fills, que viuen al marge o que estan integrades, que es creuen bruixes i que es declaren innocents—, tot i que hi predominen dones grans, pobres i sense un home al costat (solteres o vídues). Els delictes que se'ls imputen són variats, però sovint tenen a veure amb malalties, morts i desastres atmosfèrics, se les acusa, per exemple, d'esguerrar collites, de matar amb metzines, de fornicar amb el dimoni i, també, esclar, d'apostasia.

Per bé que les acusades de bruixeria no són exactament com les bruixes astutes i empoderades de l'imaginari col·lectiu feminista és innegable que totes són filles d'una misogínia recalcitrant. Una misogínia que s'alimenta de la por.

Les bruixes són dones temibles perquè, d'una manera o altra, es desvien de la normalitat i són, per tant, una amenaça per a l'ordre establert. És just per això que les acusades de bruixeria no responen a un perfil únic. Així, per exemple, tenim dones que no tenen (o encara pitjor:

no volen!) fills, dones que no tenen (o no volen!) marit, dones que coneixen els secrets de la natura per elaborar remeis i metzines, dones amb desig sexual, dones intel·ligents, dones que viuen en llocs apartats, dones pobres, brutes, dementes, deformades, dones velles o poc sociables o desobedients, dones que s'envolten d'animals, dones que no creuen en Déu. La tipificació i persecució del crim de bruixeria és un símptoma de la por que desperta la desviació i la incomprensió, i un mètode per combatre aquesta por.

Les filles de Lilit és un espectacle basat en la selecció de quatre textos que volen ser quatre fogonades sobre la por que han fet les dones al llarg de la història. Per entendre per què a l'inici de l'Edat Moderna eclosiona el fanatisme contra les bruixes, cal remuntar-se molts segles enllà. Aquests quatre textos marquen el recorregut d'una por que arrenca amb la figura de la bruixa en les tradicions clàssica i judeocristiana, sobre les quals s'assenta el nostre món, d'una por fora de control que arriba al seu punt àlgid (i desorbitat) a l'Edat Moderna, i que tot just es comença a superar a l'Edat Contemporània amb la reinterpretació (i fins i tot, la celebració) de la dona desviada. Més que quatre textos, són tres personatges —Medea, Lilit i Orlando— i l'arquetip de *bruixa* en l'imaginari fantasmagòric i misògin del Renaixement —el *Malleus Maleficarum*.

El primer text és un fragment de *Medea*, d'Eurípides, del segle V aC. El personatge de Medea és un formidable exemple primerenc de bruixa. No només està relacionada —per a alguns, fins i tot emparentada— amb Hècate, deessa a qui s'atribueix la invenció de la bruixeria, sinó que també és neboda de Circe, la cèlebre bruixa de l'*Odissea*. Medea va més enllà de l'obra d'Eurípides; molts altres autors clàssics es van ocupar del mite de Medea, entre ells, Hesíode, Apol·loni de Rodes o Sèneca. En Medea ja hi trobem molts dels elements que posteriorment s'atribuiran a les bruixes: la maldat, l'infanticidi contra natura (mata els seus propis fills), la pulsio sexual, el rebuig del sistema patriarcal, el poder de la paraula i la intel·ligència (dons sospitosos en les dones, perquè suposen un desafiament al poder patriarcal), el control del món natural (en tres sentits: l'elaboració d'elixirs i metzines amb plantes; la capacitat per comunicar-se amb els animals; el do per controlar fenòmens meteorològics). El text escollit és un fragment del primer episodi de la

tragèdia d'Eurípides. Medea exposa amb molta lucidesa la condició subordinada de les dones i fins a quin punt això és un motiu de desgràcia. I malgrat la lucidesa, se la sol considerar una dona malvada o trastornada.

El segon text és un fragment de l'*Alfabet de Ben Sira*, un llibre anònim datat entre els segles VIII i X, que recull 22 proverbis i algunes històries que el protagonista, Ben Sira, explica a Nabucodonosor. Una de les històries, possiblement la més famosa del llibre, és la de Lilit, el nostre segon personatge. Originàriament Lilit no era una dona, era un esperit nocturn de la mitologia mesopotàmica anomenat Lilitu. Quan el poble jueu entra en contacte amb aquesta mitologia, s'apropia de Lilitu, que esdevé Lilit, la qual tanmateix continua sent només un esperit maligne femení, temut per la seva voluntat de fer mal als infants mascles (ja apunta, doncs, maneres de bruixa). Però és amb l'*Alfabet de Ben Sira* que Lilit es converteix en una dona real. I no pas en una dona qualsevol, sinó en la primera dona que mai va existir: la primera dona d'Adam. El fragment escollit explica com Déu la crea a partir de la terra com una igual d'Adam, però la cosa de seguida es torça: Lilit no es vol sotmetre a Adam; en concret, es nega a posar-se a sota per tenir relacions sexuals. Davant de la impossibilitat d'entendre's, fuig i acaba pronunciant una amenaça contra totes les criatures acabades de néixer. Com que es nega a tornar, Déu la condemna a patir la mort dels seus fills (els dimonis). Aquesta Lilit de carn i ossos inventada a l'Edat Mitjana personifica i fossilitza la concepció judeocristiana de la maldat femenina: una maldat que es lliga directament amb la insubmissió al mascle, amb la luxúria i amb la voluntat de fer mal a les criatures (per al patriarcat hi ha poques coses més terrorífiques que una dona que no només no vol tenir fills, sinó que mata els infants; que un home mati infants és abominable, però en una dona és inconcebible). Totes tres coses —insubmissió, luxúria, l'odi envers les criatures— s'allunyen del model femení desitjat. Totes tres coses són —quina casualitat— trets característics de les bruixes. A Lilit, sovint se la representa com a mig dona i mig serp (el vincle amb els animals és molt present en la figura de la bruixa), i fins hi ha qui interpreta que la serp que tempta Eva amb el fruit de l'arbre del coneixement és la mateixa Lilit. Sigui com sigui, el discurs és clar: la dona és dolenta per naturalesa i ha de ser sotmesa. La dona és la culpable dels

pecats del món; a la Bíblia podem llegir: «De la dona va venir el primer pecat, i tots hem de morir per culpa d'ella» (Siràcida 25).

Aquest llegat culmina amb les caceres de bruixes. Un text molt representatiu de l'estat paranoide del moment en què es comencen a estendre és el nostre tercer text, el *Malleus Maleficarum*, el “martell de les bruixes”, un exhaustiu tractat sobre la bruixeria que serà molt influent —encara més gràcies a la recent invenció de Gutenberg— i atiarà la persecució del crim de bruixeria fins a extrems delirants. Els seus autors són dos frares inquisidors dominics, que en aquest llibre aprofundeixen en detall en tota mena d'aspectes relacionats amb els bruixes, des de com reconèixer-les fins a com s'ho fan per controlar tempestes i llamps, des de com priven als homes del seu membre viril fins al motiu que no siguin riques malgrat els seus poders, des de com copulen amb el dimoni fins a com se les ha de tractar i torturar, des de com maten infants fins a com es transporten, des de remeis contra els seus encanteris fins a com jutjar-les. Un dels apartats, el que he escollit aquí, està dedicat a dilucidar per què entre els que practiquen la bruixeria hi ha més dones que homes: allà trobem tota la por (i la misogínia) que la tradició ha anat arrossegant envers les dones. La por del desig sexual de les dones (arriba a afirmar que «tota la bruixeria prové del desig carnal, que en les dones és insaciable»), la por de les dones que no volen fills («el ventre estèril» com a font última de la insaciabilitat), la por de les dones ambicioses (l'ambició és un dels tres vicis de les males dones), la por de la submissió a una dona. Des de diversos angles, el *Malleus Maleficarum* afirma d'una manera (suposadament) incontestable que les dones som unes éssers moralment, carnalment i intel·lectualment dèbils i inferiors (fins i tot s'inventa una oportuna etimologia quan diu que *femina* deriva de *fe* i *minus*, ‘menys fe’). Al llarg del llibre, també en el fragment escollit, s'acumulen exemples del passat que pretenen legitimar les tesis del text i refermar la seva irrefutabilitat: des de cites de la Bíblia fins a autors clàssics com Sèneca o Ciceró (Medea hi fa aparició també). Molts estudiosos assenyalen el *Malleus Maleficarum* com l'espurna que va incendiar Europa amb la histèria col·lectiva contra les bruixes.

El quart personatge d'aquest recorregut per les dones que fan por és Orlando, de Virginia Woolf. Un personatge que no és una bruixa, malgrat que tindria tots els ingredients per ser-ho i que, en qualsevol moment

històric anterior, hagués estat interpretat com a tal. Orlando: el personatge que viu 400 anys, el personatge que neix home i un bon dia es transforma en dona, en una dona concupiscent amb inclinacions obertament bisexuals, una dona que té visions, una dona que vol escriure i manar i no sotmetre's a les lleis dels mascles (tot i que en algunes transigeix), una dona que qüestiona els principis morals que se li volen imposar (per exemple, la fidelitat en la parella), una dona que també té un vincle amb la natura. I que malgrat tot això no és castigada en acabar la història (com continuarà fent el Hollywood clàssic amb totes les històries de *femmes fatales*, que no són altra cosa que bruixes contemporaneïtzades). Havia de ser una dona, esclar, qui redimís la dona que es desvia del (presumpte) dret camí. Ho fa Woolf, i ho fa amb un humor i una alegria que són una festa. El fragment que he escollit retrata el moment en què Orlando viu el seu vincle amb la natura («Soc l'esposa de la natura»), i just després es casa amb un home, que en el fons és una dona.

Les històries de bruixes eren —¿són?— històries de dones que feien por i que servien de boc expiatoris per a tots els mals del món. El discurs està canviant. Però encara en som moltes, de dones que fem por, arreu del món.

Carlota Gurt

.....

Sinopsi

Les filles de Lilit és una narració corpòria que explora les arrels del discurs delirant, misogin i assassí sobre les bruixes, i la construcció d'aquest imaginari col·lectiu per combatre la por que feien (fan?) les dones. Un recorregut per les empremtes mentals i físiques en els cossos de les dones que han dit: 'no'. Quatre *solos* de quatre dones esgarriades: Lilit (ballarina), Medea (ballarina), la Bruixa (ballarina) i Orlando (ballarina). Quatre noves composicions musicals confegides a partir de textos d'Eurípides (compositor), Ben Sira (compositor), dos inquisidors

dominics (compositors) i Virginia Woolf (compositor). Un conjur per expiar les mortes. Un crit que clama: si us fem por, és problema vostre. Totes venim de *Lilit*.

TEXT 1: Medea

(Fragment del primer episodi de *Medea*, Eurípides, en la traducció publicada de Jaume Almirall.)

MEDEA. — [...] Dels éssers animats dotats d'enteniment, les dones som, de tots, el més desgraciat. Ens cal, primer de tot, per un altíssim preu, comprar un marit, trobar un senyor del nostre cos: un mal, aquest, més dolorós que no el primer. Aquí ens juguem el tot pel tot: si és home vil o noble; el fet és que el divorci és deshonorós per a la dona, i que no pot deixar el marit. Trobant-se amb normes i costums que no coneix, haurà de ser endevina —a casa no ho ha après— si vol saber del cert amb qui és que s'ha casat. Si al capdavall ens en sortim, d'aquests treballs, i l'home ens vol a casa i porta el jou de grat, és vida que fa goig. Si no, més val morir. Un home, quan l'estar-se a casa li és feixuc, aparta del seu cor el fastigueig sortint a veure algun amic o algun company d'edat; les dones, hem d'estar pendents d'un home i prou. La vida que menem, diu que no té perill, a casa, i que ells, en canvi, lluiten en combats; però van ben errats: m'estimaria més ser tres vegades a les files, que un sol part.

Però no és el mateix relat, el teu i el meu: tu tens una ciutat, tens el casal patern, el goig de viure i la presència dels amics; i a mi, sense ningú, sense ciutat, l'espòs m'insulta —d'una terra bàrbara el trofeu—, i sense mare ni germà ni cap parent —un port on fondejar a recer d'aquest malfat—. I, vet aquí, de tu tan sols voldré obtenir, si soc capaç de descobrir un mitjà, un ardit, perquè el marit em pagui el preu d'aquests afronts amb el seu sogre i amb la núvia juntament, que em guardis el secret. La dona, en general, no val per al combat, i el ferro l'aterreix; però si rep un tracte injust en el seu llit, és la passió més criminal que hi pugui haver.

CORIFEU. — Faré el que dius. És just que et vengis del marit, Medea, i no és estrany que et planyis del teu cas.

Text 2: Lilit

(Fragment de l'*Alfabet de Ben Sira* en traducció de Carlota Gurt a partir de dues versions angleses.)

Quan Déu va crear el primer home, Adam, tot sol, Déu va dir: «No és bo que l'home estigui sol». [Així que] Déu va crear una dona per a ell a partir de la terra, igual que a ell, i la va anomenar Lilit. Ells [Adam i Lilit] de seguida van començar a discutir. Ella va dir: «No m'ajauré a sota», i ell va dir: «Jo tampoc no em posaré a sota teu, sinó a sobre, ja que tu estàs feta per estar a sota i jo per estar a sobre». Ella li va dir: «Tots dos som iguals, ja que tots dos venim de la terra». I no es van voler escoltar l'un a l'altra. Lilit en veure [tot això], va pronunciar el nom inefable de Déu i va fugir volant. Adam es va posar a resar al seu Creador i va dir: «Senyor de l'univers, la dona que em vas donar m'ha fugit!».

El Sant Senyor va enviar immediatament darrere d'ella els tres àngels Senoi, Sansenoi i Semangelof, perquè la fessin tornar. Déu va dir: «Si vol tornar, bé. I si no, haurà d'acceptar que cent dels seus fills morin cada dia». Els àngels la van perseguir i la van atrapar al mar, en unes aigües furibundes (les mateixes aigües en què un dia s'ofegarien els egipcis), i li van comunicar les ordres de Déu. Però ella no va voler tornar. Li van dir que l'ofegarien al mar, i ella va respondre. «Deixeu-me! Vaig ser creada per emmalaltir els nadons: si són mascles, tindrè poder sobre ells des que neixin fins al vuitè dia; si són femelles, des que neixin fins al vintè dia». En sentir la resposta, li van suplicar que tornés. Ella els va jurar en nom del Déu vivent que cada vegada que els veiés a ells o els seus noms o les seves imatges en un amulet, no tindria poder sobre aquell nadó, i va acceptar que cent dels seus fills morissin cada dia. Per això, cent dimonis moren cada dia, i per això, escrivim els noms [dels tres àngels] en els amulets dels infants. Quan Lilit els veu, recorda el jurament i l'infant queda [protegit i] guarit.

Text 3: *Malleus Maleficarum*

(Fragment en traducció de treball de Carlota Gurt a partir de dues versions castellanés.)

PREGUNTA VI

Sobre les bruixes que copulen amb dimonis.

Per què les dones són les principals adeptes a les supersticions malignes.

[...]

PER QUÈ LA BRUIXERIA ES TROBA, SOBRETOT, EN LES DONES

Pel que fa al primer interrogant, per què hi ha gran quantitat de practicants de bruixeria entre el sexe femení en una proporció més gran que entre els homes, es tracta d'una realitat que resultaria ociós contradir, ja que la confirma l'experiència, a banda del relat de testimonis fidedignes. I, sense menystenir de cap manera un sexe en què Déu sempre ha trobat gran glòria pel fet que el seu poder pogués difondre's, molts homes han atribuït diverses causes a aquest fet, encara que, en principi, coincideixen. Per tant és convenient, per a admonició de les dones, parlar-ne, i l'experiència ha demostrat moltes vegades que estan ansioses per sentir-ho, sempre que es faci amb prudència.

Alguns savis exposen aquesta raó: hi ha tres coses a la naturalesa— la llengua, un eclesiàstic i una dona—, que no coneixen la moderació en la bondat o el vici, i quan superen els límits de la seva condició assoleixen les més grans altures i els abismes més profunds de bondat i vici. Quan els governa un esperit bo, es prodiguen en virtuts; però, si és dolent, es dediquen als pitjors vicis.

[...]

I de la maldat femenina tracta Siràcida 25: « No hi ha verí pitjor que el verí de serp, i no hi ha furor pitjor que el furor de dona. Més m'estimaria de viure amb un lleó o amb un drac, que amb una dona dolenta». I entre

moltes altres consideracions, conclou: tota maldat és poca en comparació amb la de la dona. Per la qual cosa Sant Joan Crisòstom diu: «Val més no casar-se» (Mateu 19): quina altra cosa és una dona sinó un enemic de l'amistat, un càstig ineludible, un mal necessari, una temptació natural, una calamitat, un perill domèstic, un delectable detriment, un mal de la natura pintat amb coloraines! Així, si és pecat divorciar-se'n quan s'hauria de mantenir, és en realitat una tortura necessària. Doncs o bé cometem adulteri divorçant-nos, o hem de suportar una disputa permanent. Al segon llibre de *La retòrica*, Ciceró comenta: «Les nombroses apetències dels homes els condueixen a un pecat, però l'única apetència de les dones les condueix a tots els pecats, ja que l'arrel de tots els vicis femenins és l'avarícia». I Sèneca, a les seves *Tragèdies*: «Una dona estima o odia; no hi ha tercera via. I les seves llàgrimes són un engany, ja que poden sorgir d'una pena real o ser una trampa. Si una dona pensa tot sola, pensa el mal».

Tot i això, també hi ha elogis per a les dones bones, com quan llegim que han donat beatitud als homes i salvat regnes, països i ciutats, com Judith, Deborah i Esther. Vegeu també 1a Corintis 7: «Igualment, si una dona té un marit que no és creient però que s'avé a conviure amb ella, que no el deixi. El marit no creient és santificat gràcies a la seva muller». I Siràcida 26: «Feliç el marit d'una dona com cal: viurà el doble d'anys!». I al llarg d'aquestes pàgines s'alaba l'excel·lència de les dones bones, igual que a l'últim capítol de *Proverbis* sobre una dona virtuosa.

[...]

Alguns han considerat altres raons perquè hi hagi més dones supersticioses que no pas homes. La primera és que són més crèdules, i com que la principal motivació del dimoni és corrompre la fe, prefereix atacar-les. Siràcida 19: qui és crèdul és de ment feble, i en sortirà perjudicat. La segona raó és que per naturalesa les dones són més impressionables i estan més disposades a rebre l'influx d'un esperit no encarnat; quan usen aquesta qualitat per al bé, són molt bones; però, si la fan servir malament, són molt dolentes.

El tercer motiu és que tenen una llengua làbil i no són capaces d'ocultar a les seves congèneres els coneixements que tenen per les males arts; i com que són febles, veuen una manera fàcil i secreta de reivindicar-se

per mitjà de la bruixeria. Vegeu Siràcida, tal com se cita més amunt: «Més m'estimaria de viure amb un lleó o amb un drac, que amb una dona dolenta». Totes les maldats són poques comparades amb la d'una dona. I a això s'hi pot afegir: com que són impressionables, actuen en consonància.

També hi ha estudiosos que aporten altres raons, però els predicadors haurien de tenir molta cura a fer-les servir. Ja que si bé és cert que l'Antic Testament diu moltes maldats sobre les dones a causa de la primera pecadora, Eva, i les seves imitadores, després, al Nou Testament, trobem un canvi de nom, com Evato Ave (com diu Sant Jeroni), i tot el pecat d'Eva queda esborrat per Maria. Per això els predicadors haurien de lloar-les tant com fos possible.

Però com que en els nostres temps la bruixeria es troba amb més freqüència entre les dones que entre els homes, com sabem per experiència, si algú sent curiositat quant a la raó, podem afegir el següent al que ja hem dit: que a causa de la debilitat de la seva ment i del seu cos no resulta estrany que sucumbeixin més a l'encanteri de la bruixeria.

Car, pel que fa a la intel·ligència o la comprensió de les coses espirituals, semblen que són d'una naturalesa diferent a la dels homes, fet confirmat per la lògica de les autoritats i que es confirma amb diversos exemples de les Escripures. Terenci diu: «En la part intel·lectual, les dones són com nens». I Lactanci (*Institucions*, III): «Cap dona no ha entès mai la filosofia, tret de Temeste». I Proverbis 11 diu, com si descrigués la dona: «Dona bella però grollera: anell d'or en morro de porc».

Però la raó natural és que és més carnal que l'home, com es veu en les seves abominacions carnals. I cal assenyalar que hi va haver un defecte en la formació de la primera dona, perquè va ser formada d'una costella corba, és a dir, d'una costella del pit que està torçada, per dir-ho així, en direcció contrària a un home. I per aquest defecte és un animal imperfecte, sempre traeix. Perquè diu Cató: «Si una dona plora, està ordint alguna cosa». I també: «Si una dona plora, és que té pensat enganyar l'home». Aquest és el cas de la dona de Samsó, que va instigar-lo perquè li confiés el secret que amagava als filisteus, i ella els el va explicar, i així el va enganyar. I en el cas d'Eva és evident que tenia poca fe; ja que quan la serp va demanar per què no menjaven de tots els arbres del Paradís, ella va respondre: de tots els arbres, etc., no fos cas que morim. Amb això va demostrar que dubtava i que tenia poca fe en la paraula de Déu. I tot això ja ho indica l'etimologia

del nom, car *femina* deriva de *fe* i *minus*, feble per mantenir i conservar la fe. I pel que fa a la fe, tot això és part de la seva naturalesa, encara que per gràcia i naturalesa la fe mai no va faltar a la Santa Verge, fins i tot en la passió de Crist, quan els va faltar a tots els homes.

Així, doncs, una dona malvada està naturalment més predisposada a vacil·lar de la seva fe i, per tant, a abjurar de la fe, cosa que constitueix el nucli de la bruixeria.

I pel que fa a la seva altra qualitat mental, és a dir, a la seva voluntat natural; quan odia algú a qui primer va estimar, bull d'odi i impaciència, tal com s'inflen i bullen les mareas de l'oceà. Moltes autoritats fan referència a aquesta causa. Siràcida 25: «No hi ha furor pitjor que el furor de dona». I Sèneca (*Tragèdies*, VII): «Cap força, ni la del foc ni la del vent, cap arma mortal no s'han de témer tant com la luxúria i la ira d'una dona que ha estat repudiada».

Això bé ho demostra la dona que va acusar falsament Josep i el va fer empresonar perquè no va voler compartir amb ella l'adulteri (Gènesi 30). I de fet, la raó que amb més força contribueix a l'increment de les bruixes és la penosa rivalitat entre la gent casada i les dones i els homes solters. I si això és així fins i tot entre les santes, ¿com ha de ser, doncs, entre les altres? Perquè a Gènesi 21, es veu fins a quin punt Sara va envejar Agar quan va concebre; i quanta gelosia va patir Raquel envers Lia, perquè no tenia fills; i Anna, que era estèril, envers Peninnà, que era fecunda (1er Samuel 1); i de les crítiques i murmuracions de Maria (Nombres 12) sobre Moisès, i de com llavors va ser atacada per la lepra; i de la gelosia de Marta, que servia, envers Magdalena, que estava asseguda (Lluc 10). A això es refereix Siràcida 37: «No demanis el parer d'una dona sobre la seva rival». Vol dir que és inútil consultar-hi, ja que sempre hi ha gelosia o enveges en una dona malvada. I si entre elles es comporten així, ¿com es comportaran amb els homes?

Valeri Màxim refereix que quan Foroneu, rei dels grecs, agonitzava, li va confiar a Lleonci, el seu germà: «Res m'hauria faltat en matèria de felicitat si m'hagués faltat una dona». I quan Lleonci va preguntar com podia una dona interferir en la felicitat, li va replicar que els homes casats ho sabien molt bé. I quan al filòsof Sòcrates li van preguntar calia casar-se, va respondre: «Si no ho fas, viuràs en solitud, la teva família morirà i t'heretarà un estrany; però si ho fas, patiràs una ansietat eterna, queixes

amargues, retrets per la dot, la ingratitude dels teus parents, la xerrameca de la sogra, l'engany i el naixement de fills dubtosos». Això ho va dir com a savi. Ja que Sant Jeroni, en els seus *Contra Iovinianum*, diu: «Sòcrates va tenir dues esposes, a qui va suportar amb molta paciència; mes va ser incapaç de lliurar-se de les seves humiliacions i insults. De manera que un dia, quan protestaven d'ell, va sortir de casa per no sentir-les, i es va asseure a la porta, i llavors totes dues li van llançar aigua bruta, però ell no es va molestar, i va dir: "Ja sabia que després del tro vindria la pluja."».

I s'explica la història d'un home la dona del qual es va ofegar en un riu; i mentre buscava el cadàver per treure'l de l'aigua, va caminar aigües amunt. I quan li van preguntar per què anava amunt si els cossos que pesen no pugen, sinó que baixen, va respondre: «En vida, la meva dona sempre va contradir les meves ordres; per això la busco en la direcció contrària, per si ara, morta i tot, manté la disposició a contrariar».

I així com pel primer defecte són més proclius a abjurar de la fe, així, pel segon defecte dels afectes i passions exagerats, busquen i provoquen venjances diverses, ja sigui amb la bruixeria o per altres mitjans. Per això no sorprèn que hi hagi tantes bruixes d'aquest sexe.

També tenen un defecte de memòria, i és un error natural no ser disciplinades, sinó seguir els seus impulsos sense sentit del que correspon; això és tot el que saben, i l'únic que conserven a la memòria. Per això Teofrast diu: «Si l'home li concedeix l'administració completa de la llar, però es reserva algun lleu detall, ella pensarà que ell te alguna reticència i provocarà baralles; i si a l'home no l'aconsellen a temps, ella li prepararà metzines, consultarà a endevins i àugurs, i es convertirà en una bruixa».

Quant a la dominació per part de les dones, escolteu Ciceró a *Paradoxes*: «¿Pot dir-se que és lliure un home la dona del qual li imposa lleis, li dona ordres i li prohibeix fer el que desitja, fins al punt ni pot ni s'atreveix a negar-li res del que li demana? No només l'anomenariem esclau, sinó el més baix dels esclaus, encara que provingui de la família més noble». I a Sèneca, en el personatge de la furiosa Medea: «¿Per què no segueixes el teu impuls feliç? ¿Quina magnitud té la part de la venjança en què et delectes?». Allà també presenta diverses proves que una dona no pot ser governada, sinó que segueix el seus impulsos, fins a la perdició i tot. El mateix llegim sobre moltes dones que es van suïcidar per amor o pena, perquè no es podien venjar.

Quan escriu sobre Daniel, Sant Jeroni explica una història de Laodicea, esposa d'Antíoc, rei de Síria; i de com, gelosa que estimés a la seva altra dona, Berenice, més que a ella, va fer que Antíoc assassinés Berenice i la seva filla, i després es va enverinar. ¿Per què? Perquè no volia dependre del rei, sinó seguir els seus impulsos. Per tant, Sant Joan Crisòstom diu, amb tota la raó: «Oh maldat, la pitjor de totes les maldats és una dona maligna, pobra o rica». Ja que si està casada amb un ric, incita el seu marit amb paraules ardents i es val de raonaments malignes i inoportuns. I si té un marit pobre, l'esperona cap a la còlera i la baralla. I si queda vídua, menysprea tothom, i es prepara per a totes les audàcies a causa del seu esperit orgullós.

Si investiguem, veurem que gairebé tots els regnes han caigut en desgràcia a causa de les dones. Troia, una regió pròspera, va ser destruïda pel rapte i la violació d'una dona, Helena, i molts milers van morir per ella. El regne dels jueus va patir desgràcies i destrucció per causa de la pèrfida Jezabel i la seva filla, Atalia, reina de Judea, que va provocar la mort dels fills del seu fill per poder regnar; però totes dues van acabar mortes. El regne dels romans va suportar grans mals a causa de Cleòpatra, reina d'Egipte, la pitjor de totes les dones. I així també amb d'altres. Per tant, no és estrany que el món pateixi ara la maldat de les dones.

Considerem a continuació els desitjos carnals del cos, dels quals deriven incomptables perjudicis per a la vida humana. Amb justícia podem dir, amb Cató d'Utica: «Si el món pogués alliberar-se de les dones, en les nostres relacions no hi faltaria Déu». Perquè la veritat és que, sense la vilesa de les dones, per no esmentar la bruixeria, el món seguiria existint, a prova d'innombrables perills. I Valeri va escriure a Rufí: «Tu no saps que la dona és la quimera, però és bo que ho sàpigues, ja que aquest monstre adoptava una triple forma: el rostre d'un lleó radiant i noble, el fastigós ventre d'una cabra i la virulenta cua d'una serp com a arma». El que vol dir: és d'aparença bonica, enverina amb el tacte i és mortífer conviure-hi.

Abordem una altra de les seves característiques, la veu. Com que és mentidera per naturalesa, així també amb la seva parla fereix bo i delectant-nos. Per tant la seva veu és com un cant de sirenes, que amb les seves dolces melodies atrauen els viatgers i els maten. I els maten buidant-los la bossa, consumint-los les forces i fent-los abandonar Déu. Allà Valeri diu a Rufí: «Quan parla és un delit que perfuma el pecat; la flor de l'amor és una rosa,

ja que sota el capoll amaga moltes espines». Vegeu Proverbis 5, 3-4: «La seva paraula és més untuosa que l'oli, però al capdavant resulta més amarga que l'absenta».

Considerem a més el seu posat, gestos i robes, vanitat de vanitats. No hi ha home que s'esforci tant per complaure Déu, com una dona estudia les vanitats per complaure els homes. Un exemple el trobem a la vida de Santa Pelàgia, dona mundana que solia passejar per Antioquia vestida i guarnida de la manera més extravagant. Un sant pare, Nono, la va veure i va esclafir a plorar, i va dir als seus companys que mai havia esmerçat tanta diligència per complaure Déu, i va afegir molts altres coses que es conserven en les seves oracions.

Això és el que lamenta Siràcida 7, i fins i tot l'Església, a causa de la gran quantitat de bruixes. «I jo vaig trobar la dona més amarga que la mort, la qual és pitjor que un parany, i el seu cor és una xarxa; i les seves mans, amarres. Qui agrada a Déu se n'escaparà, però el pecador serà la seva presa». Més amarga que la mort, és a dir, que el dimoni: Apocalipsi 6, 8, «S'anomenava la Mort». Perquè encara que va ser el dimoni qui va temptar Eva, Eva va seduir Adam. I com que el pecat d'Eva no hauria portat mort a la nostra ànima i el nostre cos de no haver passat a Adam, temptat per Eva i no pel diable, aleshores ella és més amarga que la mort.

Més amarga que la mort, també perquè la mort és natural i destrueix únicament el cos; però el pecat que va néixer de la dona destrueix l'ànima i la priva de la gràcia, i lliura el cos al càstig pel pecat.

I més amarga que la mort, perquè la mort del cos és un enemic terrible i manifest, però la dona és un enemic queixós i encobert. I el fet que sigui més perillosa que un parany no es refereix a les trampes dels caçadors, sinó a les dels dimonis. Car els homes són atrapats no només per les seves apetències carnals, quan les veuen i les senten; perquè Sant Bernat diu: «El seu rostre és un vent abrusador, i la seva veu, la sibil·lació de les serps»; ja que també fan encanteris a homes i animals. I quan es diu que el seu cor és una xarxa, es tracta de la inescrutable maldat que senyoreja el seu cor. I les seves mans són com amarres, car en posar les seves mans sobre una criatura per embruixar-la, aleshores, amb l'ajuda del dimoni, executen el seu disseny.

Per acabar, tota la bruixeria prové del desig carnal, que en les dones és insaciable. Vegeu Proverbis 30: «Tres coses són insaciables i una

quarta no diu mai prou»: el ventre estèril. Així, doncs, per satisfer els seus vicis s'uneixen fins i tot amb els dimonis. Moltes més raons es podrien presentar, però a l'enteniment ja li queda clar que no és estrany que hi hagi més dones que homes empestades per l'heretgia de la bruixeria. I és per això que és millor anomenar-la heretgia de les bruixes que dels bruixots, car el nom deriva del grup més important. I beneït sigui l'Altíssim, que fins avui ha protegit el sexe masculí d'aquest delictes greu; Ell va estar disposat a néixer i patir per nosaltres, i per tant va concedir aquest privilegi als homes.

Text 4: Orlando

(Fragment de la cinquena part d'Orlando, de Virginia Woolf, en la traducció de Marta Pera.)

I va sortir al parc sola, al principi vacil·lant i amb por de trobar-se algun caçador furtiu o un guardabosc o fins i tot algun mosso dels encàrrecs que s'estranyessin de veure una gran dama passejant tota sola.

A cada pas vigilava, nerviosa, per si veia una figura masculina amagada darrere d'una gatosa o una vaca brava amb les banyes abaixades per investir-la. Però només hi havia les graules desfilant al cel. Una ploma de graula d'un blau metàl·lic va caure entre el bruc. Li encantaven les plomes dels ocells silvestres. Quan era un nen en col·leccionava. La va collir i se la va encastar al barret. L'aire que bufava sobre el seu esperit la va revifar una mica. Les graules giraven en cercles sobre seu, anaven caient plomes que llüien amb l'aire purpuri i ella les seguia, amb la llarga capa onejant darrere seu, bruguerar amunt, turó amunt. Feia anys que no caminava fins tan lluny. Havia collit sis plomes d'entre l'herba, les havia fregades amb els dits i se les havia acostades als llavis per notar-ne la suavitat i la lluïssor, quan va veure resplendir a la falda del turó un estany de plata tan misteriós com el llac on sir Belvedere va tirar l'espasa d'Artur. Una ploma solitària va baixar del cel tremolant i va caure al mig de l'estany. Llavors va experimentar un èxtasi insòlit. Va tenir l'impuls forassenyat de seguir els ocells fins on s'acabava el món i de tirar-se a l'herba flonja i embriagar-se d'oblit, mentre la rialla rogallosa de les graules ressonava sobre seu. Va apressar el pas; va córrer; es va entrebancar, les arrels dures del bruc la van fer caure. Es va trencar un turmell. No podia aixecar-se. Però es va quedar estesa a terra, ben feliç. L'olor de murtra i de reina dels prats li omplia els narius. La rialla rogallosa de les graules li omplia les orelles. «He trobat la meva parella», va murmurar. «És el bruguerar. Soc l'esposa de la natura», va xiuxiuejar, entregant-se, extasiada, a les abraçades fredes de l'herba on jeia, embolicada amb la capa, al sot, a la vora de l'estany. «Em quedaré aquí ajaguda. (Li va caure una ploma al front.) He trobat una corona més verda que els llorers. Sempre tindrè el front fresc. Tinc plomes d'ocells silvestres de l'òliba, de l'enganyapastors. Tindrè somnis vertiginosos. A les meves

mans no hi haurà cap anell de noces», va continuar, traient-se el que duia al dit. «Les arrels s'hi enroscaran. Ai!», va sospirar, prement el cap amb luxúria sobre aquell coixí flonjo. «He buscat la felicitat a través dels segles i no l'he trobada; he buscat la fama i no l'he aconseguida; he buscat l'amor i no l'he conegut; he buscat la vida... i ves, m'estimo més la mort. He conegut molts homes i moltes dones», va continuar, «i no n'he entès cap. Val més que em quedi aquí, en pau, amb res més que el cel sobre meu, com em va dir el gitano fa anys. Això era a Turquia». I va mirar amunt cap a la meravellosa espuma daurada que havien batut els núvols, i tot seguit hi va veure un camí, i camells en fila índia que travessaven el desert pedregós entre núvols de pols roja; i llavors, quan els camells van haver passat, només hi havia muntanyes, molt altes i plenes de clivelles, amb pinacles de roca, i li va semblar que sentia esquelles de cabra als colls, i en els replers hi havia prats d'iris i de genciana. Llavors el cel va canviar i l'Orlando va abaixar els ulls, a poc a poc, més i més avall, fins que van arribar a la terra enfosquida per la pluja i va veure la gran gepa dels South Downs, fluint en una ona al llarg de la costa; i on la terra s'obria hi havia el mar, el mar amb vaixells que passaven; i li va semblar que sentia una canonada mar endins, i primer de tot va pensar: «Això és l'armada», i després en va pensar: «No, és Nelson», i llavors va recordar que aquelles guerres ja s'havien acabat i que els vaixells eren mercants que feinejaven; i que les veles del riu sinuós eren de barques d'esbarjo. També va veure bestiar escampat pels camps foscos, ovelles i vaques, i va veure llums que s'encenien aquí i allà, a les finestres de les cases de pagès, i llanternes que es movien entre el bestiar quan el pastor i el vaquer feien la ronda; llavors els llums es van apagar i van sortir les estrelles i es van embullar al cel. La veritat és que s'estava adormint amb la cara coberta de plomes humides i l'orella encastada a terra quan va sentir, molt endins, un martell sobre una enclusa, ¿o era un cor que batejava? Tic-toc, tic-toc, martellejava, batejava, l'enclusa o el cor, al centre de la terra; fins que, parant l'orella, li va semblar que es convertia en el trot d'un cavall; un, dos, tres, quatre, va comptar; llavors va sentir alguna cosa que ensopegava; després, a mesura que s'acotava més i més, va sentir l'espetec d'una branca que es trencava i el xip-xap de les peülles al pantà aiguós. Gairebé tenia el cavall a sobre. L'Orlando es va incorporar. Fosc, erigit contra el cel jaspiat de groc de

l'alba, amb tot de corriols voleiant amunt i avall al seu voltant, va veure un home a cavall. L'home es va espantar. El cavall es va aturar.

—Senyora —va exclamar l'home, saltant del cavall—, esteu ferida!

—Estic morta, senyor —va contestar l'Orlando.

Al cap de no gaires minuts es van prometre.

L'endemà al matí, quan esmorzaven, ell li va dir com es deia. Era el senyor Marmaduke Bonthrop Shelmerdine.

—Ho sabia! —va dir ella. Perquè en ell hi havia alguna cosa romàntica, cavallerosa, apassionada, melancòlica i alhora decidida, que feia joc amb aquell nom extravagant de plomatge fosc —un nom que, en la seva imaginació, tenia la lluïssor del blau metàl·lic de les ales de les graules, la rialla aspra dels seus gralls, el descens sinuós i arremolinat de les plomes en un estany de plata i mil coses més que més endavant descriurem.

—Jo em dic Orlando —va dir ella.

Ell ja ho havia endevinat. Perquè si veus un vaixell navegant a tota vela il·luminat pel sol travessant amb orgull el Mediterrani des dels Mars del Sud, de seguida dius «Orlando», va explicar. De fet, tot i que es coneixien de feia molt poc, havien endevinat, com passa sempre amb els enamorats, totes les coses importants de l'altre en dos segons a tot estirar, i ara només faltava conèixer detalls insignificants com el nom, el domicili i si eren pelacanyes o gent de possibles. Ell tenia un castell a les Hèbrides, però estava ruïnós, va explicar en Shelmerdine. Ara els mascarells feien tiberis a la sala de banquets. Havia fet de soldat i de mariner i havia explorat l'Orient. Ara anava de camí a trobar el seu bergantí a Falmouth, però el vent havia amainat i només podia salpar si bufava el garbí. L'Orlando es va afanyar a mirar per la finestra del menjador el lleopard daurat del penell. Per sort, la cua apuntava a l'est i estava ferma com una roca.

—Oh, Shel, no em deixis! —va exclamar—. T'estimo amb passió va dir. Tan aviat com aquestes paraules li van haver sortit de la boca, tots dos van tenir, simultàniament, una sospita terrible.

—Ets una dona, Shel! —va exclamar ella.

—Ets un home, Orlando! —va exclamar ell.